

برای رسیدن به زندگی توسعه یافته و همراه با پیشرفت، به مهندسی و مدیریت آن نیازمندیم و باید مدلی متناسب با ارزشهای دینی و ملی

وزیر کشور:

نظام برنامه ریزی نادقیق باعث عدم توازن در کشور

توازن

دکتر شریف مطوف

تلخیص: امیر حسین قادری

نموزونی از مرز تا مرکز

اشاره

حفظ جان انسان و حریم او نزد خدا منزلتی بس عظیم دارد که با حفظ قلمرو زندگی و عرصه‌های زیست و فعالیت وی در «حب الوطن من الإيمان»، مصداق پیدا می‌کند؛ و تا جایی پیش می‌رود که دعای اهل الثغور (مرزبانان) در صحیفه سجاده به چنین زیندگی شگفت‌انگیزی آراسته می‌شود. حال که مرزهای دولت اسلامی که در دعاهایمان از خداوند می‌خواهیم در آن اسلام و مسلمین را عزیز کند و نفاق و اهلش را نکوهش می‌کنیم، چنین مرزی شایسته فداکاری و جانبازی است.

مقدمه

مناطق مرزی را گاهی به سان پوست، در موجودات زنده تشبیه می‌کنند که جزئی از کل موجود شگفت‌انگیز زنده و در تعامل دایم با آن است. درون موجود را از نفوذ عوامل خطرزا محافظت کرده، درحالی‌که ورود عوامل بی‌خطر یا سودمند را تسهیل می‌کند. شگفت‌انگیز است راز آفرینش که تک‌تک عناصر آن آیه است و پوست بدن از آن هم شگفت‌انگیزتر است؛ چراکه دانشمندان گفته‌اند سختی پوست موجود زنده به حدی است که مشکل بتوان از آن نفوذ کرد، اما چنانچه نفوذ حاصل شد، مانع جدی بر سر راه نفوذ به اعضای دیگر بدن وجود ندارد. حال چه رازی نهفته است که ویژگی‌هایی در پوست نهاده شده است که مبادله‌های سودمند را مجاز و زیانبار را ممنوع می‌کند. با چنین اندیشه‌ای می‌توان با مطالعه ویژگی‌های مناطق مرزی، تدبیری اندیشید تا آنها را در برابر انواع تهدیدها محکم و مقاوم کرد.

۱. توسعه و مناطق مرزی

مناطق مرزی به دلیل تماس با محیط‌های گوناگون داخلی و خارجی، از ویژگی‌های خاصی برخوردارند که بر اساس این ویژگی‌ها، کنش و واکنش نشان می‌دهند. امکان مبادلات و وجود پیوندهای فضایی دو سوی مرز، بین کشورهای مجاور و آسیب‌پذیری‌ها و تهدیدها در این مناطق، به آنها اهمیت ویژه‌ای در فرایند برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای می‌بخشد. از این رو، تهدیدها و فرصت‌ها و همچنین ضعف‌ها و قوت‌ها در مناطق مرزی، ویژگی‌هایی به آنها می‌بخشد که امنیت و توسعه در تعامل، کنش و واکنش دایم و مستمر با یکدیگر عمل کرده و روند توسعه در این مناطق را رقم می‌زند. از این رو، اگر آمایش را نوعی برنامه‌ریزی فضایی - راهبردی بدانیم، آمایش مناطق مرزی را نوعی برنامه‌ریزی خاص باید دانست که در آن، فضای توسعه منطقه‌ای تحت تأثیر ویژگی‌های خاص هر منطقه و نیز ویژگی‌های خاص مناطق مرزی قرار دارد.

۲. تحلیل فضای مناطق مرزی

در شناخت تحلیلی فضای مناطق مرزی سعی می‌شود، ویژگی‌های مناطق مرزی به عنوان عوامل آسیب‌پذیری معرفی شود که به دلیل وقوع در مناطق مرزی که تماس با محیط خارجی، تأثیر تهدیدهایی که از محیط خارجی بر آسیب‌پذیری مناطق مرزی وارد می‌شود را مورد مطالعه قرار دهد. چنین الگوریتمی در مطالعه مناطق مرزی در مطالعاتی که توسط راقم این سطور و همکاران انجام شده است، معرفی شد. پیروی از این الگوریتم به شناخت تحلیلی و استراتژیک فضاهای توسعه در مناطق مرزی کمک می‌کند تا این شناخت تحلیلی بتواند در روند برنامه‌ریزی توسعه پایدار و یکپارچه، در مناطق مرزی به کار گرفته شود.

اصولاً در مطالعه مناطق مرزی در ایران و جهان، در بیشتر مواقع به پدیده عدم تعادل منطقه‌ای برخورد می‌شود. این پدیده عدم تعادل منطقه‌ای در صد سال اخیر، هر کجا ظهور کرده است، به صورت مانع عمده‌ای در راه توسعه منطقه‌ای عمل کرده است؛ اما این پدیده در مناطق مرزی، بیشتر از دیگر مناطق بروز می‌کند. اطلاعات و ارقام موجود نشان می‌دهد مناطق مرزی از نظر شاخص‌های توسعه از مناطق مرکزی عقب‌تر هستند. این پدیده عام در بیشتر کشورهای جهان بروز می‌کند. در مطالعات یادشده، نایلز هانسن نشان می‌دهد مناطق مرزی آلمان با هلند و فرانسه با سوئیس از مناطق مرکزی این کشورها، توسعه نیافته‌ترند. مطالعاتی که پروفیسور روث بوکانن در مناطق مرزی بین مکزیک و ایالات متحده آمریکا انجام داده، نشان می‌دهد پیش از اجرای برنامه توسعه این مناطق مرزی که در معاهده «فتا» صورت گرفته است، سالانه بیش از ۲۵ میلیون عبور غیرقانونی بین آمریکا و مکزیک صورت می‌گرفته است. مناطق مرزی در هر دو کشور بسیار عقب‌مانده‌تر و ناامن‌تر از مناطق مرزی آن کشورها بوده است. بر اساس معاهده «فتا» که میان آمریکا، کانادا و مکزیک در دهه ۸۰ میلادی امضا شد، در دو سوی مرز طولانی حدود چهار هزار کیلومتری میان آمریکا و مکزیک مناطق مرزی به عمق ۵۰ کیلومتر از هر دو سوی خط مرزی (جمعاً صد کیلومتر)، به عنوان مناطق ویژه اجرای برنامه ویژه توسعه این مناطق معرفی شدند. در این نوار صد کیلومتری مرزی، شهرهای مکزیک خواهرخوانده شهرهای آمریکایی مقابل آنها شده‌اند. کارخانه‌های واقع در شهرهای آمریکایی بخشی از خط تولید خود را به شهرهای مکزیک بردند تا برای مکزیک‌های جویای کار در خود مکزیک، فرصت‌های اشتغال فراهم کرده و از مهاجرت آنها جلوگیری کنند. افزون بر کارخانه‌ها، بیمارستان‌ها، دانشگاه‌ها و مدارس واقع در شهرهای آمریکایی، شعبه‌های خود را در شهرهای مکزیک تأسیس کردند تا مانع مهاجرت مکزیک‌ها به آمریکا شوند. این اقدام‌ها پس از مدت زمان پنج ساله باعث شده است، میزان عبور غیرقانونی از مرز مکزیک به آمریکا از ۲۵ میلیون مورد به کمتر از یک میلیون کاهش یابد. مشابه این نتایج در مطالعاتی که در رابطه با مرز بین دو آلمان شرقی و غربی پیش از اتحاد مجدد در اوایل دهه ۹۰ میلادی و در مرزهای میان ایرلند شمالی و جمهوری ایرلند نیز دیده شده است.

۳. اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران

مطالعات مربوط به آمایش مناطق مرزی، با هدف دستیابی به نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران باید ویژگی‌های مناطق مرزی را مد نظر قرار دهند. این ویژگی‌ها، عبارتند از: دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی، ناپایداری سکونت، تبدلات مرزی، تفاوت‌های فرهنگی، ضدیت سیستمی و تهدیدهای خارجی که ویژگی‌های اصلی و عام مناطق مرزی در جهان را به نمایش می‌گذارند.

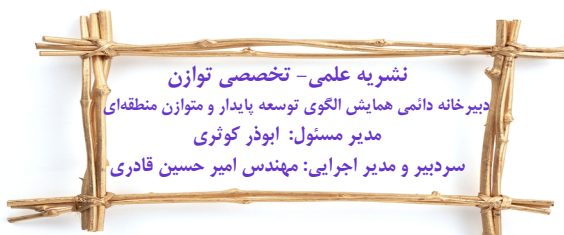
در حقیقت، شش ویژگی اول، بیانگر عواملی هستند که مناطق مرزی را آسیب‌پذیر می‌کنند و جزء و خصلت ذاتی و ویژگی مناطق مرزی است که می‌توان آنها را عوامل درونی نامید. اما ویژگی هفتم که تهدیدهای خارجی به نوعی می‌توان آن را از عوامل برونی به حساب آورد. در تحلیل استراتژیک از تأثیرهای عامل تهدیدهای خارجی در مناطق مرزی بر آسیب‌پذیری این مناطق که در شش ویژگی اول بیان شده، خطر در مناطق مرزی بروز می‌کند. بنابراین، انطباق تهدیدهای خارجی بر آسیب‌پذیری‌های داخلی مناطق مرزی منجر به بروز خطر می‌شود. حال باید برنامه‌ریزی توسعه پایدار و یکپارچه در مناطق مرزی همزمان به آسیب‌پذیری‌های مناطق مرزی که جزء ویژگی‌های ذاتی آن است از یک سو و تهدیدهای خارجی از سوی دیگر توجه کند و تدابیری مطرح کند تا تهدیدهای خارجی نتوانند باعث بروز خطر در مناطق مرزی شود. این کار مسلماً از طریق کاهش میزان آسیب‌پذیری صورت می‌گیرد. بنابراین، برنامه‌ریزی عمده در مناطق مرزی، نخست باید به تهدیدهای بیرونی توجه کند و دوم، باید میزان آسیب‌پذیری در مناطق مرزی را کاهش دهد تا امنیت محقق شود و از تحقق امنیت، توسعه پایدار حاصل می‌شود. در نهایت، اصول، راهبردها و سیاست‌های آمایش مناطق مرزی بر این اساس تدوین و اجرا می‌شود.

نتیجه گیری

مرزها بیرونی ترین سطح امنیت داخلی هر کشوری به شمار می آیند که باید برای محافظت از آن در برابر انواع تهدیدها برنامه های مختلفی را اجرا نمود، در این میان دو متغیر توسعه پایدار و امنیت همدیگر را تقویت می کنند.

ویژگی های آمایش مناطق مرزی در تحلیل های استراتژیک و تصمیم سازی های مرتبط با امور مرزی، باید در نظر گرفته شود و از اصول سیاست گذاری نظام باشد. در این صورت است که شاهد آسیب پذیری کمتر در مناطق مرزی و تقویت امنیت داخلی کشور خواهیم بود.

* این اثر از ضمیمه اقتصادی شرقی (اردیبهشت ۹۴) نقل شده است

نشریه علمی - تخصصی توازن

دبیرخانه دائمی همایش الگوی توسعه پایدار و توازن منطقه‌ای

مدیر مسئول: ابودر کوشری

سرمدیر و مدیر اجرایی: مهندس امیر حسین قادری